

podobnie zresztą, jak nie uwzględniono w nim polskiej literatury przedmiotu. Odnutowano natomiast dwie nazwy lokalne z obszaru powiatu ełckiego. Jedna z nich, „bochenek” (s. 45), jest nazwą znaną „den älteren Anwohnern”, natomiast druga, „zamek” (s. 47), jest określona jako „masurisch”. W tekście spotykamy też powoływanie się na nie istniejące dziś materiały archiwalne czy też zabytki, przechowywane w zbiorach muzealnych (np. w Ełku), zniszczonych w czasie wojny¹, również bez jakiegokolwiek zaznaczenia tego, choćby skrótowo, lub też we wstępie. Trudno więc istotnie nazwać tę pracę aktualną — jest ona po prostu pod wieloma względami przestarzała i podająca wiadomości, nie odpowiadające prawdziwemu stanowi rzeczy.

Pod względem merytorycznym jest to uzupełnienie dawnych prac C. Engla, poświęconych temu tematowi, a przede wszystkim dwóch obszerniejszych jego wypowiedzi z lat 1931 i 1935². Opracowanie to wprowadza pewne zmiany w dotychczasowej klasyfikacji materiału oraz, co w istocie głównie stanowi o jego wartości, podaje nowe materiały dla szeregu stanowisk, w tym kilku z terenu Polski (województwa Olsztyn i Białystok).

Nowość stanowi podział materiału na siedem typów, zamiast dotychczas wyróżnianych przez tego badacza dziewięciu. Każdy z nich omawiany jest na podstawie dokładnego opisu jakiegoś kurhanu, nierzadko przekopanego przez autora. Dla każdego z tych obiektów podana jest lokalizacja, opis budowy, inwentarz oraz materiały porównawcze. Obfity materiał ilustracyjny ułatwia korzystanie z wywodów autora. Wyróżnione zostały następujące typy kurhanów: I — o centralnym pochówku szkieletowym pod obstawą kamienną; II — o centralnym pochówku ciepłopalnym w formie grobu szkieletowego; III — z centralną obstawą kamienną i skrzynią; IV — z długą skrzynią kamienną; V — ze skrzynią kamienną i okrągłą lub półkolistą obstawą; VI — z prostokątną obstawą i grupą popielnic na bruku kamiennym; VII — o nasypie kamiennym (omówiony na przykładzie kurhanu z Romejków, pow. Ełk).

W stosunku do poprzednich podziałów C. Engla brak więc tu kurhanów typu VIII (o konstrukcji kamiennej z masowymi pochówkami), które częściowo znajdujemy teraz przy omawianiu typu VII, oraz typu IX, którym to mianem określane były pojedyncze pochówki wtórne w rozmaitych obstawach kamiennych.

Ten nowy podział zawiera niestety wszystkie wady poprzednich. Autor w dalszym ciągu przeprowadza dość rygorystyczne wyróżnianie poszczególnych typów, choć w istocie duża ilość przebadanych kurhanów z tego terenu pozwala stwierdzić, że można je dzielić tylko bardzo ogólnie. Tak więc w proponowanym podziale nie mieści się np. kurhan II z Grodek, pow. Dziadłowo³ (pomimo iż podział ten jest silnie rozbudowany w części, dotyczącej obiektów ze skrzyniami kamiennymi), a określenie typu I nie może objąć wielu znanych kurhanów z pochówkami szkieletowymi, datowanych na wczesną i środkową epokę brązu⁴. Słowem, podział ten jest tylko pozornie ścisły, a w istocie przydatność jego dla klasyfikowania omawianego materiału jest nader problematyczna. W dalszym też ciągu tereny Pojezierza

¹ J. Antoniewicz, *Stan zachowania zbiorów prehistorycznych na Warmii, północnym Mazowszu i na dolnym Powiślu*, ZOW, R. 15: 1946, s. 92 i n.

² C. Engel, *Zur Bauart und Chronologie der ostpreussischen Grabhügel*, „Mannus”, Ergb. t. 8: 1931, s. 41 i n., oraz tenże, „Vorgeschichte der altpreussischen Stämme”, t. 1: 1935.

³ Ł. Okuliczowa, *Cmentarzysko kurhanowe w miejscowości Grodki, pow. Dziadłowo*, „Rocznik Olsztyński”, t. 3: 1960, s. 67 i n.

⁴ Opisy ich zebrał E. Sturms, *Die ältere Bronzezeit im Ostbaltikum*, „Vorgeschichtliche Forschungen”, t. 10: 1936.

Mazurskiego stanowią dla autora obszar niemal zupełnie wyabstrahowany z otoczenia i brak jest prób nawiązania rozwoju omawianych kurhanów do podobnych zjawisk z terenów sąsiednich, pomimo że zagadnienie to posiada już dość obfitą polską literaturę⁵. Na koniec dodać trzeba, że autor omawia rozwój form kurhanów od neolitu aż po okres lateński w całkowitym oderwaniu od wszelkich innych form grobów oraz całości rozwoju kulturowego danego obszaru. W sumie trudno więc uznać wyniki pracy za wnoszące coś nowego, oprócz danych materiałowych, do omawianej problematyki.

Jan Dąbrowski

Janusz Paterek, Szwarc Włocławek, 1880-1885. W: "Prace Instytutu Archeologicznego w Warszawie", t. 10, s. 1-10, 1962, s. 1-10, 1880-1885.

W niniejszym opracowaniu Janusz Paterek przedstawił nam w sposób jasny i przystępny (z. 10) historię, archeologię i genezę kurhanów w Polsce południowej i wschodniej, oraz ich związek z kulturą pucharową i kulturą brązu. Autor przedstawił nam również w sposób jasny i przystępny historię i genezę kurhanów w Polsce południowej i wschodniej, oraz ich związek z kulturą pucharową i kulturą brązu.

Praca, która przedstawia historię, archeologię i genezę kurhanów w Polsce południowej i wschodniej, jest to dzieło, które przynosi nam wiele cennych informacji i danych. Autor przedstawił nam w sposób jasny i przystępny historię i genezę kurhanów w Polsce południowej i wschodniej, oraz ich związek z kulturą pucharową i kulturą brązu.

Na pewno większość czytelników poczuje się powołana do przemyśleń, ponieważ autor przedstawił nam w sposób jasny i przystępny historię i genezę kurhanów w Polsce południowej i wschodniej, oraz ich związek z kulturą pucharową i kulturą brązu. Praca, która przedstawia historię, archeologię i genezę kurhanów w Polsce południowej i wschodniej, jest to dzieło, które przynosi nam wiele cennych informacji i danych. Autor przedstawił nam w sposób jasny i przystępny historię i genezę kurhanów w Polsce południowej i wschodniej, oraz ich związek z kulturą pucharową i kulturą brązu.

⁵ Por. np. J. Kostrzewski, *Stosunki między kulturą łuzycką i bałtycką a zagadnienie wspólnoty językowej bałto-słowiańskiej*, „Slavia Antiqua”, t. 5: 1956, s. 13 i n., oraz T. Malinowski, *Obrządek pogrzebowy ludności kultury łuzyckiej w Polsce*, „Przeł. Archeol.”, t. 14: 1962, s. 5 i n.